

برنامه‌های وزیر علوم

برنامه های تقدیمی

جناب آقای دکتر محمد فرهادی

به مجلس شورای اسلامی برای تصدی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

پیش‌گفتار

در تهیه و تنظیم این گزارش مستندات زیر مورد توجه و استفاده قرار گرفته است:

- ۱-بیانات و رهنمودهای مقام معظم رهبری در زمینه توسعه علم و فناوری
- ۲-سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی
- ۳-سیاست های کلی علم و فناوری
- ۴-اسناد بالادستی موجود در زمینه علم، تحقیقات و فناوری:
 - سند چشم انداز ۱۴۰۴ ایران، مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۴
 - سیاست های کلی نظام برای رشد و توسعه علمی و تحقیقاتی کشور، مجمع تشخیص مصلحت نظام ۱۵ اسفند ۱۳۸۳
 - سند نقشه جامع علمی کشور، شورای عالی انقلاب فرهنگی ۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۰
 - سند دانشگاه اسلامی، شورای عالی انقلاب فرهنگی ۲۵ تیر ۱۳۹۲
- ۵-قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی شامل:
 - قانون تشکیل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری مصوب ۱۳۸۳
 - قانون برنامه چهارم توسعه فصل چهارم (توسعه مبتنی بر دانایی) ۱۳۸۴-۱۳۸۸
 - قانون برنامه پنجم توسعه فصل دوم (علم و فناوری) ۱۳۹۰-۱۳۹۴

مقدمه برنامه به شرح زیر است:

۱- نقش راهبردی توسعه علوم، تحقیقات و فناوری در توسعه پایدار و حفظ و ارتقای موقعیت علمی و اقتدار کشور در منطقه و در سطح بین المللی امروزه شناخته شده است و مهمترین عامل در تحقیق اهداف سند چشم انداز ۱۴۰۴ ایران اسلامی محسوب می شود. دستاوردهای این بخش در رشد و شکوفایی علمی، گسترش مرزهای دانش و خط شکنی و نفوذ به حوزه های انحصاری فناوری های پیشرفته، همواره در سالهای اخیر مورد مباحث مسئولان عالی رتبه کشور و عنایت خاص مقام معظم رهبری بوده است. در این میان نظام آموزش عالی به دلیل سروکار داشتن با تربیت دانشمندان، متفکران و مدیران آینده و شکل دادن به سرمایه انسانی کشور، در رشد و تعالی علمی و فرهنگی همه جانبه و احیای هویت تمدنی ایران اسلامی، نقش پیشران و موتور محرکه را به عهده دارد.

۲- با توجه به نکات یادشده، نقش کانونی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در راهبری نظام آموزش عالی و تحقیقات برجسته می شود و حساسیت های موجود نسبت به آن قابل درک است. سیاست ها و برنامه های وزارت نیز به همین دلیل اهمیت می یابد. بر این اساس برنامه حاضر با هدف ارائه دیدگاه ها و اقدامات این جانب در صورت کسب رأی اعتماد از مجلس محترم شورای اسلامی با رویکردی آینده نگر و روبه جلو تهیه شده است، با این تأکید که بر سرعت توسعه علمی کشور بیفزاید.

۳- علاوه بر قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی این بخش از ۶ سند بالادستی غنی و بسیار ارزشمند (سند چشم انداز، سیاست های کلی نظام، نقشه جامع علمی کشور، دانشگاه اسلامی، سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی و سیاست های کلی علم

و فناوری) برخوردار است که در واقع راهنمای کلی برنامه های وزارت علوم برای دولت فعلی و دولت های بعدی است. ۴- چالش های بزرگ استفاده از این اسناد بالادستی و تهیه برنامه های وزارت، حجم زیاد و تنوع راهبردها و اقدام های در نظر گرفته شده برای پیاده سازی و تحقق آنها است. توضیح اینکه در قانون برنامه پنجم و دیگر اسناد بالادستی مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام و شورای عالی انقلاب فرهنگی در مجموع بالغ بر ۲۰۰ راهبرد و ۷۰۰ اقدام پیش بینی شده است که بالطبع هم پوشانی بین آنها دور از انتظار نمی تواند باشد. بنابراین تدوین و اجرای برنامه بر مبنای این اسناد، مستلزم اولویت بندی، راهبردها و اقدامات مذکور از طریق یک فرایند علمی است که تلاش خواهد شد در این ۳ سال باقی مانده از دوره وزارت سازماندهی و اجرا شود.

بخش اول - به گزارش تسنیم چشم انداز موفقیت، رویکردها و اصول حاکم بر برنامه ها به شرح زیر است:

۱- چشم انداز موفقیت وزارت در پایان دوره دولت یازدهم

هدف کلی برنامه یا به بیان دیگر چشم انداز موفقیت برنامه پیشنهادی در پایان دوره دولت یازدهم را می توان در ۳ بخش خلاصه کرد:

۱-۱ ارتقای چشمگیر شاخص های رشد علمی و توسعه فناوری کشور برای نزدیک شدن به هدف سند چشم انداز ۱۴۰۴: دستیابی به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی با تأکید بر جنبش نرم افزاری و تولید علم

سند نقشه جامع علمی کشور

دستیابی به جایگاه اول علم و فناوری در جهان اسلام و احراز جایگاه برجسته علمی و الهام بخش در جهان سیاست های کلی علم و فناوری

جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان

۱-۲ دستیابی دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی به سطحی از توانمندی که بتوانند:

- کیفیت و عملکردی در تراز منطقه ای و جهانی (۵۰۰ دانشگاه برتر دنیا) داشته باشند.

- از استقلال عملیاتی و پویایی لازم (با حداقل تأثیرپذیری از تحولات سیاسی و منابع دولتی) برخوردار باشند.

- به التزام اجتماعی خود در توسعه سرمایه انسانی دانشمند و فرهیخته، اعتلای دانش و فرهنگ جامعه، تولید علم و ایفای نقش مؤثر در فرایند تبدیل علم به فناوری های نوین و تجاری سازی آنها در خدمت اقتصاد مبتنی بر دانش عمل کنند.

۱-۳ برقراری و نهادینه شدن یک فرایند علمی و منسجم سیاست گذاری علوم، تحقیقات و فناوری در سطح ملی، در چارچوب «تقسیم کار ملی در نظام علم و فناوری

۲- رویکردها و اصول حاکم بر برنامه ها

تنظیم و اجرای این برنامه ها بر رویکردها و اصول زیر مبتنی است:

۱-۲ اولویت بندی راهبردها و اقدام های مندرج در اسناد بالادستی عتف (سند چشم انداز ۱۴۰۴، سیاست های کلی نظام در بخش علم و تحقیقات، نقش جامع علمی کشور، دانشگاه اسلامی، سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی و سیاست های کلی علم و فناوری) و تلاش برای پیاده سازی راهبردهای اولویت دار در ۳ سال باقی مانده از دولت یازدهم.

۲-۲ حفظ استقلال عملیاتی دانشگاه ها و مراکز علمی و تحقیقاتی همراه با پاسخگویی و التزام اجتماعی

۲-۳ کاهش نقش تصدی گری وزارت و کوچک سازی آن

۲-۴ حفظ کیفیت آموزش عالی و اعتبار علمی رشته ها و مدارک

۲-۵ توسعه و رشد علم در دانشگاه ها در یک فضای آزاداندیشی و نشاط علمی

۲-۶ تعامل فعال و اثربخش علمی و فرهنگی با محیط منطقه ای و بین المللی

- ۷-۲ اولویت اصلاح فرایندها و رفتارهای مدیریتی به جای تغییرات گسترده مدیران
- ۸-۲ تعلیم و تربیت مبتنی بر ایمان، برخورداری از مکارم اخلاقی و عاملیت به احکام اسلامی
- ۹-۲ حفظ موازین اسلامی و ارزش های فرهنگی و اجتماعی در استفاده از علم و فناوری
- ۱۰-۲ تحول در برنامه های درسی دانشگاهی با رویکرد تربیت نیروهای کارآفرین
- بخش دوم - محورهای اصلی برنامه طی سال های ۱۳۹۳-۱۳۹۶

برنامه های اصلی وزارت در دوره دولت ۳ ساله به شرح زیر است:

- ارتقای کیفیت آموزش عالی و اعتبار علمی رشته ها و مدارک دانشگاهی
- ۱-۱ بازنگری و اصلاح فرایند گسترش کمی آموزش عالی و ضابطه مند کردن توسعه رشته ها و مؤسسات آموزش عالی براساس استانداردهای کیفی متداول در آموزش عالی
- ۲-۱ بازنگری در ضوابط و استانداردهای توسعه رشته ها و مؤسسات آموزش عالی در چارچوب طرح آمایش آموزش عالی
- ۳-۱ حمایت از دانشگاه های پیشتاز بر گسترش مرزهای دانش و فناوری و کسب مرجعیت علمی در منطقه و جهان و تبدیل شدن به الگوی کیفی برای مؤسسات آموزش عالی نوپا با هدف ارتقای جایگاه جهانی کشور در علم و فناوری و تبدیل ایران به قطب علمی و فناوری جهان اسلام
- ۴-۱ حمایت مؤثر از حفظ و ارتقای کیفیت تحصیلات تکمیلی در دانشگاه ها با توجه به توسعه کمی آنها
- ۵-۱ افزایش قانونمند و برنامه ریزی شده نقش و مشارکت بخش غیردولتی در حوزه علم و فناوری
- ۶-۱ تشویق و حمایت از فرآیند خودارزیابی علمی در دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی
- ۷-۱ تشویق و حمایت از انجمن های علمی در ارزیابی مستقل کیفیت و اعتباربخشی آموزش عالی
- ۸-۱ حمایت از ارتقای کیفیت و اعتبار بین المللی مجلات علمی کشور، و ارتقای جایگاه مرکز ISC و تبدیل ایران به مرکز ثبت مقالات علمی و جذب نتایج پژوهش های محققان، نخبگان علمی و نوآوران سایر کشورها به ویژه جهان اسلام
- ۹-۱ بررسی و ریشه یابی عوامل منجر به رواج فرهنگ مدرک گرایی در جامعه و اتخاذ سیاست های مناسب برای تعدیل آن با هدف ارتقای کیفیت آموزش عالی و هدف جلوگیری از شیوع تقلب علمی

- ۲- حمایت از فرآیند تبدیل علم به فناوری های مفید مورد نیاز و تجاری سازی آنها در خدمت اقتصاد دانش بنیان امروز
- ۱-۲ تلاش برای پیاده سازی راهبرد «جهت دادن چرخه علم و فناوری و نوآوری به ایفای نقش مؤثر در اقتصاد» و تحقق هدف کلان «افزایش سهم تولید محصولات و خدمت مبتنی بر دانش فناوری داخلی به بیش از ۵۰ درصد تولید ناخالص داخلی کشور» از طریق گسترش همکاری و تعامل فعال سازنده و الهام بخش در حوزه علم و فناوری با سایر کشورها و مراکز علمی و فنی معتبر منطقه ای و جهانی به ویژه جهان اسلام همراه با تحکیم استقلال کشور
- ۲-۲ تسهیل و حمایت از توسعه شرکت های دانش بنیان به ویژه شرکت های دانش بنیان دانشگاهی با مشارکت هیئت علمی و بخش خصوصی
- ۳-۲ تسهیل مراحل راه اندازی و فعالیت های شرکت های دانش بنیان اعم از اخذ پروانه و مجوز، امور واردات و صادرات، بیمه و رفع موانع استقرار آنها در شهرها
- ۴-۲ افزایش اثربخشی پارک های علم و فناوری کشور به نحوی که استقرار و سرمایه گذاری شرکت های دانش بنیان در آنها جاذبه حداکثری داشته باشد.
- ۵-۲ توسعه پژوهش گاه ها و مراکز تحقیقاتی کاربردی در شهرستان ها متناسب با نیازهای واقعی آنهاست.
- ۶-۲ ارتقای نقش دانشگاه ها در چرخه تولید و تبدیل علم و فناوری از ایده تا بازار از جمله:
- گسترش مراکز رشد فناوری در دانشگاه ها به نحوی که در هر دانشگاه بزرگ و متوسط یک مرکز رشد و کارآفرینی وجود داشته باشد.

- آشنا کردن استادان دانشگاه ها با روش های کاربردی کردن و تجاری سازی نتایج علمی و پژوهشی
- افزودن درس های مرتبط با تجاری سازی علم و فناوری و کارآفرینی به درس های اختیاری رشته های دانشگاهی

۳- حرکت به سوی الگوی اسلامی ایرانی دانشگاه و توسعه پایدار علم و فناوری
برنامه های وزارت برای حرکت در جهت تحقق نقش و رسالت های مختلفی که در سند دانشگاه اسلامی برای آموزش عالی کشور ترسیم شده است به شرح زیر است:

۳-۱ اولویت بندی راهبردها و اقدام های پیش بینی شده در سند دانشگاه اسلامی برای اجرا از طریق یک فرآیند علمی و رایزنی با صاحب نظران دانشگاهی و حوزوی

۳-۲ مشارکت دادن دانشگاه در تعریف و اصول و معیارهای الگوی اسلامی ایرانی دانشگاه شامل: احیای تاریخ علمی و فرهنگ مسلمانان و ایران و الگوسازی از مفاخر و چهره های موفق عرصه علم و فناوری و تبیین و ترویج سبک زندگی اسلامی ایرانی با رویکرد تمدن سازی نوین اسلامی و همچنین اصول و مبانی تعریف شده در فصل های ۳-۱ سند دانشگاه اسلامی

۳-۳ برقراری ارتباط مستمر بین صاحب نظران حوزه و دانشگاه برای پژوهش و تعریف روزآمد اصول و معیارهای الگوی اسلامی ایرانی دانشگاه و اتخاذ رویکرد مناسب نسبت به علوم انسانی در یک فرآیند مشارکت

۳-۴ تلاش جدی برای عملیاتی کردن رهنمودهای مقام معظم رهبری و اصول ارزشی مندرج در نقشه جامع علمی کشور و سند دانشگاه اسلامی در برقراری فضای آزاداندیشی و خردورزی در دانشگاه ها از طریق بازنگری در قوانین و مقررات موجود و یا تدوین مقررات جدید:

- آزاداندیشی و تبادل آرا و تضارب افکار

- تعمیق خردورزی و عقلانیت و تقویت روحیه آزاداندیشی و خلاقیت در دانشگاه ها

- تقویت منطق خردورزی و روحیه آزاداندیشی و بازنگری در فضای عمومی و علمی دانشگاهی

- تأمین زیرساخت های حقوقی لازم جهت توسعه آزاداندیشی و بازنگری در قوانین موجود با هدف حمایت از روحیه خردگرایی و آزاداندیشی و پرسشگری

- تشکیل کرسی های نظریه پردازی و تقویت فرهنگ کسب و کار دانش بنیان و تبادل آرا و تضارب افکار و آزاداندیشی علمی
۳-۵ رفع موانع فضای آزاداندیشی و نشاط علمی و اجتناب از ایجاد فضای امنیتی در دانشگاه از جمله:

- تعامل با تشکل های دانشجویی و قانونمند کردن فعالیت آنها با حفظ محوریت فعالیت علمی در دانشگاه و احترام به قداست علم و فضای آموزش عالی

- محدود کردن دخالت های نهادهای بیرونی در جهت برقراری و حفظ سلامت فضای آزاداندیشی و پرسشگری در دانشگاه

- اجتناب از برخوردهای انضباطی با رویکرد سیاسی و امنیتی و پذیرش و تحمل روحیه نقد و پرسشگری دانشجو و اعتماد به درستکار و درست اندیشه بودن قاطبه دانشجویان و هیئت علمی براساس اصل برائت اسلامی

۳-۶ احترام به کرامت هیئت علمی و اجتناب از برخوردهای دور از شأن با آنها در فرایندهای گزینش و امتیازدهی فرهنگی براساس ارزش های بنیادین نقشه جامع علمی کشور و از طریق بازنگری در آیین نامه ها و دستورالعمل های مربوطه با هدف ارتقای منزلت استادان، محققان و دانش پژوهان

۳-۷ بهبود معیشت اعضای هیئت علمی در جهت ایجاد فراغ بال برای تمرکز فعالیت ها و آموزش و پژوهش کیفی و افزایش بهره وری و اثربخشی آنان در تحقق مأموریت های دانشگاه ها و پژوهشگاه ها.

۳-۸ تأمین امکانات رفاهی مناسب برای دانشجویان در جهت احترام به کرامت انسانی دانشجو، امیدبخشی و شکوفایی استعدادها به ویژه در تحصیلات تکمیلی

۴- تعامل فعال با محیط منطقه ای و بین المللی (دیپلماسی علمی و فرهنگی)

۴-۱ حمایت از تعامل اثربخش علمی و فرهنگی دانشگاه های کشور با دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی دیگر کشورها به ویژه

در جهان اسلام و تعامل فعال و اثرگذار در حوزه علم و فناوری با کشورهای دیگر به ویژه کشورهای منطقه و جهان
۴-۲ حمایت تعامل دانشگاه های مرزی با دانشگاه های کشورهای همسایه
۴-۳ اتخاذ الگوی مناسب جذب، توسعه و بهره گیری از دانش و فناوری های جهانی در جهت تحقق اهداف کلان نظام علم و
فناوری کشور:

-دستیابی به توسعه علوم و فناوری های نوین و نافع متناسب با اولویت ها و نیازها و مزیت های نسبی کشور و انتشار و به
کارگیری آنها در نهادهای مختلف آموزشی و صنعتی و خدماتی
-استفاده از ظرفیت های علمی و فنی ایرانیان مقیم خارج و جذب متخصصان و محققان برجسته سایر کشورها به ویژه جهان
اسلام

۵- تأمین منابع مالی آموزش عالی و تحقیقات

۵-۱ تلاش برای یافتن راهکارهای مناسب و قانونمند تأمین منابع مالی آموزش عالی و تحقیقات در جهت اجتناب از روی
آوردن دانشگاه ها به شیوه های نامطلوب برای درآمدزایی و تأمین منابع مالی و تحت الشعاع قرار گرفتن فعالیت های آکادمیک
و کیفیت و اعتبار علمی دانشگاه

۵-۲ تلاش برای بالا بردن سهم آموزش عالی در بودجه عمومی دولت حداقل به میزان یک درصد (از حدود ۱,۵ درصد فعلی به
حداقل ۲,۵ درصد)

۵-۳ تلاش برای بالا بردن تدریجی سهم تحقیقات در تولید ناخالص ملی از کمتر از یک درصد فعلی و حداقل دو درصد و
متعاقباً به ۴ درصد تولید ناخالص داخلی تا پایان سال ۱۴۰۴ با توجه به بند ۸-۲ سیاست های کلی علم و فناوری ابلاغی مقام
معظم رهبری

۵-۴ حمایت از جذب دانشجو از کشورهای همسایه و منطقه با حفظ کیفیت دانشگاه

۵-۵ تدوین و پیشنهاد لایحه قانونی به مجلس شورای اسلامی برای تصویب قانون نحوه اعمال برای اصل ۳۰ قانون اساسی در
زمینه آموزش عالی رایگان تا سرحد خودکفایی به منظور تأمین بخشی از منافع مالی دانشگاه ها از محل شهریه و اعطای وام و
تسهیلات به دانشجویان با توان مالی محدود

۶- اصلاحات ساختاری در سطح دانشگاه، وزارت و فراوزارتی

برنامه های وزارت برای پیاده سازی راهبرد «اصلاح ساختارها و نهادهای علم و فناوری و انسجام بخشیدن به آنها و هماهنگ
سازی نظام تعلیم و تربیت در مراحل سیاست گذاری و برنامه ریزی» به شرح زیر است:

۶-۱ نهادینه کردن استقلال عملیاتی دانشگاه در برابر پاسخگویی و التزام اجتماعی

-بهره گیری از تمامی ظرفیت های قانونی بند ب ماده ۲۰ برنامه پنجم، تهیه و تصویب آیین نامه های جدید موردنیاز در
جهت تعریف دقیق و شفاف سازی جایگاه و اختیارات هیئت های امنا از جمله:

*شایسته سالاری و مشارکت دادن اعضای هیئت علمی در فرآیند انتخاب مدیران دانشگاه

*افزایش اختیارات دانشگاه ها در استخدام و ارتقای هیئت علمی و کارکنان

*بازنگری آیین نامه مالی، معاملاتی در جهت تسهیل گردش کار امور مالی معاملاتی دانشگاه

۶-۲ تعدیل روند تمرکزگرایی و تصدی گری وزارت و تبدیل نقش آن به سیاست گذاری، ظرفیت سازی و حمایتی و ارزیابی
-اصلاح برخی سیاست های تمرکزگرایانه به منظور جلوگیری از آسیب های جدی به بنیان ها و عوامل موفقیت آموزش عالی
در درازمدت از جمله:

*ارزیابی تجربه برگزاری آزمون های تخصصی و پذیرش متمرکز دانشجو در دوره های کارشناسی ارشد و به ویژه دکترا توسط

سازمان سنجش و تجدید نظر در نحوه پذیرش دانشجو در تحصیلات تکمیلی با مشارکت دانشگاه ها با توجه به بند ۲-۲

سیاست های کلی علم و فناوری مبنی بر اصلاح نظام پذیرش دانشجو و توجه ویژه به استقلال و علاقه مندی دانشجویان در

انتخاب رشته تحصیلی و افزایش ورود دانشجویان به دوره های تحصیلات تکمیلی

*ارزیابی نقش فعلی سازمان سنجش آموزش کشور و ظرفیت آن برای اجرای مأموریت های جدید:
-برگزاری آزمون های عمومی به جای آزمون های متمرکز تخصصی و دخالت در پذیرش دانشجو به ویژه در تحصیلات تکمیلی

-ایفای نقش در ارزیابی کیفیت و اعتباربخشی آموزش عالی به روش های علمی
۳-۶- انسجام بخشی به فرایندها و نهادهای سیاست گذاری علم و فناوری
-تعامل با شورای عالی انقلاب فرهنگی در جهت هماهنگی و انسجام بخشی به مراکز متعدد تصمیم گیری و سیاست گذاری در سطح فراوزارتی
-هماهنگی بین شورای عتف و معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری به ویژه در تصویب طرح های ملی
-همکاری وزارت با معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری در جهت تجاری سازی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه ها، انتقال دانش فنی به صنعت و توسعه شرکت های دانش بنیان دانشگاهی.